

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційне дослідження
Єрмуканової Анастасії Андріївни
«Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 02 Культура і мистецтво
зі спеціальності 022 – Дизайн

Актуальність теми дослідження «Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру» обумовлена, насамперед тим, що феномен нонконформізму в українському мистецтві, зокрема в дизайні, є вагомим надбанням української культури, проте малодослідженим і належно не оціненим. Систематизація інформації про дизайнерські тлумачення сценічного простору в різні історичні періоди, у т. ч. під кутом зору впливу на нього нонконформізму, уможливорює відтворення цілісної об'єктивної картини розвитку українського театру, його зв'язку із театрами зарубіжжя, а також поширення набутого досвіду з метою його використання в сучасному культурно-мистецькому процесі, який позначений особливою увагою до формування національної ідентичності. Важливим аспектом дослідження є також виявлення специфіки творчих пошуків українських сценографів, які в умовах ідеологічного тиску формували альтернативні художні моделі сценічного простору та створювали нові принципи візуальної театральної мови. У цьому плані привертає увагу слушне визначення авторки: «нонконформізм – це соціокультурний та художній феномен, основними ознаками якого є: існування позастилістичними, жанровими й часопросторовими вимірами; глибоко національний або інтелектуально-духовний характер; репрезентація в різних видах візуального мистецтва; формування унікальної антропологічної філософії; виявленні духовної й частково політичної опозиційності до чинного суспільного та державного устрою» (с.2), що є своєрідним ключем до проведення дослідження. Подане трактування поняття нонконформізму демонструє комплексний підхід дисертантки до осмислення проблематики та створює належне теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу художньо-образних і сценографічних рішень українського театру.

Дисертаційна робота Анастасії Єрмуканової «Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру» має логічну послідовність викладу матеріалу та відповідає вимогам до оформлення дисертацій. Структура дисертації є релевантною встановленим вимогам, раціональною та логічною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 254 сторінки, з яких представлено 171 сторінку основного тексту.

У вступі лаконічно й чітко обґрунтовано актуальність теми, мету і завдання роботи, об'єкт, предмет і методи дослідження, його новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, відомостей про публікації.

У першому розділі здобувачка унаочнює стан наукового розроблення проблеми та джерельну базу дослідження, його понятійно-категоріальний апарат, а також розглядає нонконформізм як соціокультурний та художній феномен в контексті розвитку українського мистецтва та сценографії.

Другий розділ присвячений висвітленню суті нонконформізму як художньої детермінанти дизайну сценічного простору українського театру, сценографічного авангарду як джерела новаторських принципів нонконформізму, дієвої сценографії як чинника нонконформістського мислення в дизайні сценічного простору, нонконформізму як методу художнього мислення в дизайні сценічного простору українського театру на прикладі творчості Є. Лисика та Д. Лідера.

Третій розділ містить аналіз проявів нонконформізму в українських театрах від художнього неоавангарду до постнонконформізму, у трьох взаємопов'язаних аспектах. Аналізу піддаються: сценографічні прояви художнього неоавангарду в дизайні сценічного простору українських театральних художників-нонконформістів, сценографічний постнонконформізм як метафорична мова безпредметності та вплив нонконформізму на дизайн сучасного сценічного простору.

Усі три розділи дослідження визначили його системно-цілісний дискурс, прикметною ознакою якого є прагнення тримати читача в «тонусі» сприйняття

наукової нарації та риторики авторки. Кожен розділ завершується висновками, що відображають основні результати дослідження, які логічно й повною мірою акумулюються в загальних висновках, виражаючи його мету та завдання, що свідчить про серйозне ставлення здобувачки до наукової роботи та дотримання нею визначених вимог. Така структура роботи дає змогу здобувачці послідовно і всебічно розкрити досліджувану тему, починаючи від теоретичних засад і закінчуючи практичним аспектом та перспективами розвитку сценічного простору сучасних театрів України. Варто також відзначити, що робота вирізняється належним рівнем академічної культури викладу матеріалу та прагненням авторки до системного аналізу мистецьких явищ. Список використаних джерел і додатки також оформлені відповідно до встановлених вимог, вони органічно доповнюють основний зміст дисертації.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше комплексно досліджено прояви феномену нонконформізму в дизайні сценічного простору українського театру; висвітлено специфіку прояву тенденцій нонконформізму в творчості театральних художників Є. Лисика, Д. Лідера, А. Горської, особливості сценографічної рецепції художнього неоавангарду в творчості М. Ковальчука, О. Семенюка та М. Івницького; з'ясовано вплив діяльності українських театральних художників-нонконформістів на розвиток сучасного сценічного дизайну.

Дисертаційна робота Анастасії Єрмуканової має безперечну новизну для українського мистецтвознавства, зокрема сфери дизайну, а її окремі положення визначають широкий простір для подальших наукових уточнень і дискусій, що зумовлює перспективи наступних розвідок. Окремі положення дисертації можуть стати підґрунтям для подальшого вивчення регіональних особливостей розвитку української сценографії, творчих методів театральних художників-нонконформістів, а також трансформації принципів нонконформізму в сучасному сценічному просторі.

Теоретичне і практичне значення дисертації Анастасії Єрмуканової полягає в поглибленні теоретичних підходів до дослідження дизайну сценічного

простору, в осмисленні основних теоретичних концепцій нонконформізму, уточненні поняття «нонконформізм», «сценічний простір», «сценографія», «дизайн сценічного простору», у втіленні результатів дослідження в практику діяльності сучасних українських театрів та підготовку фахівців у мистецьких навчальних закладах означеного профілю. На основі праць дослідників, присвячених феномену нонконформізму було узагальнено основні теоретичні положення щодо його сутності, функцій та форм прояву в художній культурі. Дисертація демонструє належний рівень володіння авторкою методологією наукової діяльності (здатність до критичного аналізу, синтезу інформації, формулювання власних наукових положень тощо), вправне застосування комплексного підходу, поєднання широкого спектру різних методів задля досягнення мети і завдань дослідження.

Дискусійні моменти та зауваження.

Загалом дисертаційна робота Анастасії Єрмуканової справляє позитивне враження, проте містить кілька дискусійних моментів:

1. У роботі простежується певне перетинання понять «авангард», «неоавангард» та «нонконформізм», що подекуди ускладнює їх чітке розмежування.

2. У роботі основну увагу приділено творчості окремих провідних сценографів, тоді як регіональні особливості розвитку нонконформізму в українському театрі розглянути меншою мірою.

І все ж у цілому вищезазначені міркування не зменшують наукової цінності дисертації, а визначають перспективні вектори майбутніх досліджень та наукового поступу авторки з означеної теми. Ця робота є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему, її виконано на сучасному теоретико-методологічному рівні та оформлено з дотриманням усталеного етикету щодо праць такого типу.

Узагальнюючи результати рецензування, треба відзначити, що дисертація Анастасії Єрмуканової «Нонконформізм у дизайні сценічного простору

українського театру» та наукові публікації, в яких висвітлено результати дослідження, відповідають обраній темі, меті та завданню. Дослідження характеризується цілісністю наукової концепції, аргументованістю основних положень та належним рівнем теоретичного та практичного опрацювання заявленої проблематики. Дисертаційна робота є актуальним, самостійно виконаним дослідженням, містить наукову новизну та робить вагомий внесок у розвиток сучасного вітчизняного дизайну, мистецтвознавства та сценічної практики театрів.

Дисертація Єрмуканової Анастасії Андріївни «Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру» відповідає спеціальності 022 Дизайн та вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття ступеня доктора філософії, а саме Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлень дисертації», а її авторка – Єрмуканова Анастасія Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 Дизайн.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри графічного дизайну
Київського національного університету
культури і мистецтв

Тетяна БОЖКО

